

Донецька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Н.К. Крупської

БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Методичний посібник

Донецьк 2005

ББК 78.381:26.890 (4Укр-4Дон)

Б 59

Бібліотечне краєзнавство на сучасному етапі: Метод. посіб. / Донец. ОУНБ ім. Н.К. Крупської; Авт.-уклад.: Т.М. Дрьомова, О.В. Башун, І.А. Пилипенко. – Донецьк: Схід. вид. дім, 2005. – 44 с.

Методичний посібник підготовлено з метою допомогти бібліотекам Донецької області в роботі щодо організації й удосконалення краєзнавчої діяльності. Посібник призначений фахівцям ЦБС, які займаються практичною краєзнавчою діяльністю.

Автори-укладачі:	Т.М. Дрьомова, О.В. Башун, канд. пед. наук, І.А. Пилипенко
Редактор:	О.В. Рязанцева
Науковий редактор:	О.В. Башун, канд. пед. наук
Відповідальний за випуск:	Л.О. Новакова, засл. працівник культури України
Комп'ютерний набір:	В.Є. Яковенко
Дизайн:	О.О. Мізько

Рекомендовано до друку
вченою радою Донецької ОУНБ ім. Н.К. Крупської
(протокол № 1 від 30.03.2005).

ВСТУП

Краєзнавча діяльність бібліотек є важливим напрямком роботи публічних бібліотек.

Теоретичні та методичні аспекти краєзнавчої роботи бібліотек досліджувались у наукових працях Н. Кушнарєнко [7, 9]. Практичні аспекти забезпечення краєзнавчої діяльності бібліотек розроблені фахівцями Державної історичної бібліотеки України [7]. Впровадження комп'ютерних технологій та суспільні зміни суттєво впливають на роботу книгозбірень. Їх значення і вплив на розвиток краєзнавства в бібліотеках постійно в центрі уваги фахівців і висвітлюються на сторінках професійної преси [5, 8, 11, 12]. Але, на жаль, фахівцям ЦБС не всі вищеперераховані дослідження доступні, що пов'язано із значним зменшенням нових надходжень до бібліотек. Проведений аналіз краєзнавчої діяльності ЦБС Донецької області у 2000 році засвідчив необхідність розробки методичних рекомендацій для ЦБС з метою забезпечення краєзнавчого напрямку роботи книгозбірень на сучасному етапі та активізації створення й використання комп'ютерних та Інтернет-технологій. Методичні рекомендації базуються на науково-теоретичних розробках та практичних досягненнях бібліотечного краєзнавства.

Представлений посібник є спробою комплексно висвітлити методичні аспекти краєзнавчої діяльності бібліотек. Автори намагалися крім традиційних форм і методів роботи визначити нові напрями та перспективи розвитку, необхідні для ефективної діяльності бібліотек у галузі краєзнавства. Структурно видання складається з розділів, присвячених головним складовим краєзнавчої діяльності. У посібнику подається інформація про краєзнавчі ресурси Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н.К. Крупської (ОУНБ) (у традиційній і електронній формі) з метою активізації їх використання і популяризації серед користувачів ЦБС області.

Рекомендації та пропозиції щодо краєзнавчої роботи бібліотек, висвітлені у даному посібнику, узагальнено. Вони можуть бути деталізовані стосовно конкретних умов роботи кожної ЦБС.

Посібник призначений фахівцям ЦБС, які займаються практичною краєзнавчою діяльністю.

1. ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК

Краєзнавча діяльність бібліотек – один із провідних напрямків бібліотечної роботи, який передбачає виявлення, збирання й організацію загальнодоступного користування краєзнавчими ресурсами та їх популяризацію.

Регламентують діяльність бібліотек з даного питання такі документи: Закони України "Про бібліотеки та бібліотечну справу", "Про національну програму інформатизації", Указ Президента України "Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні", Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року", "Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України", розпорядження голови Донецької обласної державної адміністрації "Заходи щодо розвитку краєзнавства у Донецькій області на період до 2010 року".

Вагомим нормативно-правовим документом у організації краєзнавчої роботи є "Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України", яке чітко визначає краєзнавчі функції бібліотек. Згідно з "Положенням..." централізовані бібліотечні системи:

- формують краєзнавчий фонд (у центральній бібліотеці – в повному складі, у філіалах – фонд документів про регіон, який обслуговують);
- організовують довідково-бібліографічний апарат (зведену краєзнавчу картотеку в центральній бібліотеці та краєзнавчі картотеки в бібліотеках-філіалах; фонд довідкових і бібліографічних посібників краєзнавчого змісту, архів виконаних довідок краєзнавчої тематики; фактографічні картотеки з питань історії, культури, економіки, екології краю);
- здійснюють бібліотечно-бібліографічне обслуговування з питань краєзнавства;
- популяризують документи про край, поширюють інформацію про його історичні, політичні, культурні та інші особливості;
- беруть участь в експериментальних розробках і впровадженні результатів наукових досліджень з питань бібліотечного краєзнавства;
- координують краєзнавчу діяльність бібліотек міста, району, поширюють кращий досвід роботи, співпрацюють з навчальними

зкладами, культурно-освітніми установами і громадськими організаціями, товариствами, краєзнавчими осередками [1].

Донецька ОУНБ є методичним центром з питань краєзнавства для бібліотек області. Відділ краєзнавства Донецької ОУНБ має значні інформаційні ресурси, які необхідно популяризувати серед користувачів бібліотек області.

Структурою ЦБС не передбачено створення відділів краєзнавства, але цей напрямок забезпечується комплексно всіма структурними підрозділами. Краєзнавчий аспект забезпечується при формуванні фондів ЦБС, їх розкритті завдяки системі каталогів та картотек. Довідково-бібліографічне обслуговування з питань краєзнавства здійснює бібліограф ЦБС. Популяризація краєзнавчих документів забезпечується у відділах обслуговування центральної бібліотеки та у філіалах. Методична і практична допомога з питань бібліотечного краєзнавства проводиться методистами ЦБС.

Також у ЦБС можна створити спеціальну групу з краєзнавства, яка формується із працівників різних відділів бібліотеки, які будуть займатися координацією краєзнавчої роботи по ЦБС, співпрацювати з місцевими відділеннями Донецької спілки краєзнавства та ін.

Формуючи новий імідж бібліотеки, радимо упроваджувати такі форми роботи, як створення музеїв при бібліотеках, кімнат історії та краєзнавства, фольклору, центрів зі збереження місцевих традицій, бібліотек, центрів національної культури, екології, центрів регіональної інформації тощо.

На підставі "Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України" розробляється положення про краєзнавчу роботу ЦБС з урахуванням місцевих особливостей. Відповідно до положення і задля раціонального розподілу праці складаються посадові інструкції, в яких визначаються конкретні обов'язки працівників, що займаються краєзнавством.

Для успішної краєзнавчої діяльності потрібно розробити певну стратегію формування та використання краєзнавчих ресурсів.

Стратегічний план розвитку бібліотек повинен передбачати: збереження культурних традицій та місцевої історії у контексті історії і культури всієї країни, збирання документів місцевого друку, джерел поточної краєзнавчої інформації, інформаційних видань з різних сфер життєдіяльності регіону, документів мовами національних меншин, які компактно проживають у краї, створення інформаційних баз даних (соціальної, правової, місцевого самоврядування, історико-

краєзнавчої, з екології та ін.), літопису міст і сіл, організацію системи інформаційно-бібліографічного обслуговування населення краєзнавчими матеріалами відповідно до статусу і функцій бібліотек, координацію краєзнавчої роботи серед бібліотек інших систем, створення власних електронних краєзнавчих ресурсів.

З метою забезпечення системності у виконанні краєзнавчої роботи розробляються такі регламентуючі документи: зведений профіль формування краєзнавчого фонду, інструкція про порядок відбору краєзнавчих і місцевих видань, документація з ведення краєзнавчого каталогу, посадові інструкції та ін. Основні розділи плану (звіту) бібліотек повинні відображати всі традиційні складові краєзнавчої діяльності бібліотеки: формування краєзнавчого фонду, організацію краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату, довідково-інформаційне обслуговування читачів, популяризацію краєзнавчих знань, методичну діяльність, впровадження комп'ютерних технологій у краєзнавчу роботу бібліотеки.

Розвиток інформаційних технологій розширює можливості доступу до краєзнавчих матеріалів. Головним завданням ЦБС є вивчення інформаційних краєзнавчих ресурсів та їх популяризація серед користувачів шляхом створення власних краєзнавчих баз даних і використання ресурсів Донецької ОУНБ через мережу Інтернет та отримання електронної краєзнавчої інформації на дискетах, компакт-дисках.

2. ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ФОНДУ

Основою для забезпечення краєзнавчої діяльності бібліотеки є краєзнавчі фонди, які складають частину фонду ЦБС. Фонд краєзнавчої літератури створюється для оперативного, повноцінного, кваліфікованого задоволення запитів читачів краєзнавчими документами.

Краєзнавчі фонди – це сукупний масив документів, які пов'язані з краєм за змістом (незалежно від тиражу, мови, місця видання, ідейної спрямованості) та походженням (місцеві видання, опубліковані на території краю).

Процес формування краєзнавчих фондів вимагає об'єктивного і всебічного вивчення ринку продукції національного друку, вирішення проблем збереження краєзнавчих фондів, застосування засобів автоматизації і комп'ютеризації у краєзнавчій роботі.

Робота з виявлення, комплектування, збереження та бібліографічного відображення краєзнавчих видань спрямована на створення репертуару місцевого друку, який є частиною державної колекції національних видань.

2.1. Фонд краєзнавчих документів

2.1.1. Склад фонду краєзнавчих документів

Для краєзнавчих фондів бібліотек характерний широкий видовий склад зібраних у них документів: книги, брошури, періодичні видання, плакати, листівки, карти, електронні документи та ін.

Головним критерієм для відбору документів є наявність у них відомостей про край.

За складом краєзнавчі фонди можуть бути універсальними, багатогалузевими та галузевими.

За тематикою це видання, що комплексно характеризують край або висвітлюють окремі напрямки його розвитку.

Зміст краєзнавчого фонду схожий із змістовою структурою всього фонду бібліотеки.

Типологічний склад краєзнавчих фондів у цілому схожий з типологічним складом всього фонду бібліотеки. Це офіційні документи: наукові, науково-популярні, довідкові видання, бібліографічні посібники тощо.

Мовний склад фонду повинен задовольняти потреби всіх народів і національностей краю.

Особливістю фонду краєзнавчих документів є повнота і стабільність його складу, а не кількісна характеристика. Тому краєзнавчі документи збираються та зберігаються незалежно від їхньої актуальності в даний час і не підлягають списанню як застарілі за змістом.

Перспективним напрямком поліпшення складу фонду краєзнавчих документів є доповнення його копіями документів, мікрофільмами та компакт-дисками.

До краєзнавчого фонду не включаються документи, що містять відомості про край, вміщені у вигляді глав, абзаців і т. д., крім тих випадків, коли такий витяг оформлено як самостійну одиницю зберігання (тематична папка, копія статті тощо).

Доповненням до краєзнавчого фонду ЦБС є фонд відділу краєзнавства Донецької ОУНБ, що за своїми функціями виконує обов'язки депозитарію краєзнавчих документів з максимально вичерпною повнотою за рахунок отримання обов'язкового примірника творів друку регіону.

2.1.2. Комплектування фонду краєзнавчих документів

Комплектування краєзнавчого фонду базується на тематико-типологічному плані – головному документі, який визначає основні напрямки комплектування бібліотечного фонду, – і здійснюється з урахуванням адміністративно-територіальних, суспільно-економічних, історико-етнографічних особливостей певної території та відповідності до загальної методики аналізу документного потоку та ретельного відбору нових краєзнавчих документів.

Поточне комплектування здійснюється переважно через торговельні організації, а також частково шляхом одержання обов'язкового безкоштовного примірника місцевих видань. Крім традиційних джерел комплектування бібліотеки поповнюють свої фонди за рахунок надходження книг від благодійних фондів, організацій, приватних осіб і т. ін.

Для якісного формування краєзнавчого фонду дуже важливо здійснювати систематичне вивчення ринку друкованої продукції України та регіону.

Сьогодні, коли існує недостатня поінформованість про видання, що вийшли з друку, зруйнована попередня система книгозабезпечення, бібліотеки мають, передусім, налагоджувати безпосередні зв'язки з організаціями, які традиційно займаються виданням краєзнавчих документів у регіоні: видавництвами "Алан", "Альфа-прес", "Діапрінт", "Донбас", "Донеччина", "Лебедь", "Сталкер", "Східний видавничий дім", "Юго-Восток" та ін.; книготоргівельними підприємствами "Автограф", "Вестник", "ДонСтрім", "Ідея", "Кніто", "Сучасник", "Эридан" тощо.

Вдалим розв'язанням цієї проблеми є щорічне проведення регіонального форуму "Преса і книга Донеччини", який дає можливість бібліотекам ознайомитись зі станом книговидання у регіоні, проаналізувати книжковий ринок Донбасу, налагодити зв'язки з видавничими та книгорозповсюджувальними підприємствами.

Працюючи у зазначеному напрямку, бібліотекам потрібно також звертати увагу на перелік виданих документів, опублікованих на сторінках таких видань, як "Вісник Книжкової палати", "Книжник-review", "Книжковий огляд", "Книжковий клуб плюс", "Друг читача", "Бібліотечний форум України" та ін.

Престижність бібліотеки сьогодні певною мірою залежить від того, які ресурси вона має у своєму розпорядженні. Тому велика увага повинна приділятися використанню інформаційних технологій.

Підключення бібліотек до Інтернету розширює можливість використання електронних пошукових ресурсів у процесі комплектування. Для цього радимо переглядати такі віртуальні джерела поточної та ретроспективної бібліографії, як:

"Книжковий кур'єр" – <http://www.book-courier.com.ua/> – надається ретроспективна інформація про видання, що вийшли в Україні з 1995 року;

"Книжник-review" – <http://www.review.kiev.ua/lid.shtm> – періодичне видання про новини книжкового ринку України.

Грунтовні відомості про пошук української книги можна отримати на сайті "Книжковий інформаційно-пошуковий реєстр України" – <http://kipr.com.ua>.

Тепер у бібліотек є можливість не тільки отримувати оперативну інформацію про нові видання, але й співпрацювати безпосередньо з видавництвами України, які розповсюджують свою книжкову продукцію через Інтернет. Це такі видавництва, як:

<http://www.yurincom.kiev.ua/book> – "Юринком Інтер";
<http://www.calvaria.org> – "Кальварія";
<http://www.acta.com.ua> – "Акта";
<http://www.dsv-svit.lviv.ua> – "Світ";
<http://www.sophya.com.ua> – "Софія";
<http://www.svichado.lviv.ua> – "Свічадо";
<http://www.lybid.org.ua> – "Либідь";
<http://www.nautilus.com.ua> – видавничий дім "Наутилус";
<http://www.audiobook.com.ua> – підприємство "Звуковая книга".

Найбільш перспективним напрямком формування фонду бібліотек є співпраця з Інтернет-магазинами, а саме:

<http://www.bambook.com> – "Бамбук";
<http://www.idea.com.ua> – "Ідея";
<http://bookpost.com.ua> – "FOLIO";
<http://www.books.com.ua> – "Online-книгарня";
<http://www.diamail.kiev.ua> – "Мир компьютерных книг";
<http://bookshop.kiev.ua> – "Віртуальний книжковий магазин".

Безумовно, ці електронні ресурси містять інформацію і про Донеччину, але бібліотекам, передусім, слід приділяти першочергову увагу регіональним електронним ресурсам:

<http://www.idea.com.ua> – НВП "Ідея";
<http://stalker.donbass.com> – "Сталкер";
<http://www.alfa.dn.ua> – ВФ "Альфа";

<http://www.infokom.dn.ua> – ППФ "Інфоком", на сайтах яких міститься репертуар друкованих видань та надається можливість їх придбання.

На сьогодні у нашому регіоні каталоги НВП "Ідея" найбільш повно відображають асортимент українського видавничого ринку і подаються у стардартах ONIMARC, USMARC, тому вони є найбільш зручними для комплектування фондів.

Підвищенню поінформованості про краєзнавчі ресурси сприяє створення у Донецькій ОУНБ веб-сайту (<http://www.library.donetsk.ua>) та он-лайн каталогу бібліотеки, який відкриває вільний доступ до інформаційних ресурсів бібліотеки. Використовуючи сайт бібліотеки (розділ "Каталог"), можна ознайомитись з новими надходженнями краєзнавчих документів або отримати цю інформацію на компакт-дисках (на замовлення). На сайті також представлені повні тексти бібліографічних та методичних посібників, виданих Донецькою ОУНБ.

У фондах бібліотек мають бути представлені документи на нетрадиційних носіях інформації. Поява цих документів на компакт-дисках, відеокасетах не виключає можливість їх придбання до фонду бібліотек. Вже сьогодні бібліотеки можуть придбати компакт-диски сучасних музичних колективів та диригентів із серії "Культурна спадщина Донбасу", які випускає музична фірма "Росток-Рекордс" (<http://www.rostokrecords.kiev.ua>) та ін.

Для контролю за поточним комплектуванням радимо переглядати посібники органів державної бібліографії, які забезпечують реєстрацію поточних видань: "Літопис книг", "Літопис журнальних статей", "Літопис газетних статей", "Літопис авторефератів дисертацій", видавничий бібліографічний покажчик "Нові видання України".

Ретроспективне комплектування здійснюється для заповнення прогалин у поточному комплектуванні за минулі роки, відновлення втрачених чи зношених видань. Контроль за надходженням краєзнавчих документів у фонд бібліотеки здійснюється у картотеці докомплектування, у розділі "Краєзнавство".

Докомплектування фонду здійснюється через використання обмінно-резервних фондів бібліотек, магазинів, аукціонів, приватних зібрань, також доповненням фонду копіями документів, ксерокопіями тощо.

2.1.2.1. Визначення краєзнавчої цінності документа

Краєзнавча цінність документа – це сукупність змістових і формальних характеристик, за якими відбирається документ до фонду бібліотек. Існує ряд критеріїв визначення краєзнавчої цінності документа. Зокрема, еталонним краєзнавчим документом вважається такий документ, якому притаманна сукупність краєзнавчих ознак: зв'язок з краєм за змістом, широке соціальне призначення, функціональна спрямованість на вивчення краю, комплексний характер, має бути написаний місцевим автором місцевого походження.

Однак основним критерієм відбору документів до фонду є краєзнавчий зміст документа. Найбільш цінні краєзнавчі документи складають ядро краєзнавчого фонду.

2.1.3. Організація фонду краєзнавчих документів

Краєзнавчий фонд бібліотеки передбачає внутрішню упорядкованість, узгодження і взаємодію всієї сукупності документів ЦБС.

Вивчення організації краєзнавчих фондів у бібліотеках України свідчить про те, що сьогодні практикуються два способи організації цих фондів: краєзнавчий фонд виділяється в окремий фонд бібліотеки на базі відділу обслуговування або розосереджується по галузевих розділах ЦБС. Досвід показує, що організація фонду є оптимальною в тих бібліотеках, де краєзнавчі документи виділені в окремий фонд. Це дає можливість зосередити в одному місці книги, періодичні видання та інші види краєзнавчої продукції.

В умовах, коли краєзнавчі документи розсіяні по галузевих розділах фонду, ускладнюється їх безпосередній огляд читачами, вивчення складу й обсягу тощо.

Формуючи краєзнавчий фонд ЦБС, необхідно враховувати особливості ЦБС малих, середніх та великих міст.

Розподіл краєзнавчих документів в мережі ЦБС доцільно формувати у повному складі в центральній бібліотеці. У читальному залі збираються цінні видання, які користуються великим попитом у читачів, на абонементі – найпопулярніша краєзнавча література, що є в бібліотеці у достатній кількості. Розміщувати ці документи краще на окремих полицях і стелажах.

По бібліотеках-філіалах розподіл проводиться відповідно до загальних положень формування єдиного фонду ЦБС з урахуванням їх профілю і функціонального призначення.

Крім видань загального змісту про область, місто, район, бібліотеки-філіали збирають матеріали про своє село чи мікрорайон міста. У зв'язку з цим велику увагу варто приділяти створенню тематичних альбомів, папок вирізок з місцевих газет, літописи міст, сіл, заводів та ін.

2.1.3.1. Облік та обробка краєзнавчих документів

У практиці бібліотек існують два основні підходи до організації обліку краєзнавчих документів. Здебільшого індивідуальний і сумарний облік цих видань в ЦБС здійснює відділ комплектування. Причому в "Книзі сумарного обліку фонду" вказується лише загальний обсяг

краєзнавчих документів у спеціально виділеному для цього розділі "Краєзнавчі документи". Окремі бібліотеки вводять допоміжний сумарний облік краєзнавчих документів, де вказують склад фонду документів за змістом, типами, видами, мовою, джерелами надходження тощо.

"Книга сумарного обліку бібліотечного фонду" дійсно не передбачає окремий облік краєзнавчих документів, але доцільно виділити окрему графу для обліку надходжень, вибуття та руху фонду краєзнавчих документів. Це дасть певне уявлення про обсяг та склад краєзнавчого фонду, можливість наукового формування та вивчення. Документи, які надходять до краєзнавчого фонду, забезпечуються відділом обробки необхідною кількістю каталожних карток з позначкою "Кр."

Важливим аспектом діяльності кожної бібліотеки є робота щодо збереження бібліотечного фонду як матеріальної і духовної цінності.

Збереження краєзнавчого фонду – проблема багатоаспектна: це опрацювання, реставрування, консервування, створення страхових копій, оцифрування документів тощо. У приміщеннях, де зберігається цей фонд, має підтримуватися оптимальна температура, вологість, санітарно-гігієнічний режим, здійснюватись протипожежні заходи.

3. КРАЄЗНАВЧИЙ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АПАРАТ

3.1. Загальні вимоги

Краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат (КДБА) є основою здійснення краєзнавчої діяльності бібліотек та складовою частиною єдиного довідково-бібліографічного апарату ЦБС.

Головне призначення КДБА полягає у найбільш повному та різнобічному відображенні існуючих документів та інших матеріалів про край в авторському, персональному, предметному, топографічному, тематичному, хронологічному та мовному аспектах.

3.2. Структура КДБА

До КДБА ЦБС входять такі структурні складові:

- система каталогів і картотек:
  - краєзнавчий систематичний каталог,
  - тематичні картотеки;
- фонд довідкових і бібліографічних посібників;
- фонд виконаних краєзнавчих довідок;
- електронні краєзнавчі бази даних.

Структура КДБА може мати різні варіанти організації залежно від реальних умов діяльності бібліотек.

3.2.1. Краєзнавчий систематичний каталог

Краєзнавчий систематичний каталог (КСК) – найважливіша частина КДБА. Він містить відомості про краєзнавчі документи, виявлені у різних джерелах, незалежно від того, чи є вони у фондах бібліотеки. До каталогу включається різноманітна за змістом, типом та видами друкована продукція про край – книги, розділи, глави, параграфи, абзаци з книг, статті з періодичних видань, збірників, картографічні матеріали, компакт-диски, незалежно від хронологічних рамок та мови.

Інформація у каталозі розташовується за зворотно-хронологічним принципом, що дає змогу користувачам ознайомитися з новими краєзнавчими документами.

Краєзнавчий каталог є по суті також і своєрідним ретроспективним комплексним бібліографічним покажчиком.

Основним методом виявлення документів для каталогу залишається суцільний перегляд всього потоку нових надходжень до бібліотеки – книг, журналів, газет та інших видань. Цей метод дозволяє виявити інформацію про край в окремих частинах книги, статтях, дає можливість оцінити документ, зробити його найбільш точний опис, скласти анотацію з урахуванням краєзнавчого аспекту.

Обов'язкові джерела для виявлення документів: місцевий обов'язковий примірник, центральні і місцеві періодичні видання, поточні бібліографічні посібники "Літопис книг", "Літопис газетних статей", "Літопис журнальних статей", ретроспективні бібліографічні посібники, фонди інших книгозбірень, краєзнавчі фонди депозитарного зберігання, електронні бази даних з краєзнавства.

До каталогу відбирають документи, які мають наукову, історичну, практичну цінність, характеризуються краєзнавчим змістом, територіальною ознакою, місцевим авторством та відображають різні сфери життєдіяльності. До каталогу включають: книги, цілком або частково присвячені краю, статті зі збірників та серійних видань, газет і журналів, рецензії на краєзнавчі видання, листівки, плакати, картографічні матеріали, інформацію на нетрадиційних носіях. Також до каталогу включаються описи видань, відсутні у фондах ЦБС. При цьому на картках робляться помітки про їх місцезнаходження.

Не слід включати до краєзнавчого каталогу документи тимчасового характеру, рекламні та комерційні оголошення, документи вузькоспеціалізованого характеру.

3.2.2. Структура краєзнавчого каталогу

Структура каталогу передбачає три складові частини: систематичну, топографічну, бібліографічну (персоналії).

Основою каталогу є систематична частина, структура якої розроблена фахівцями Державної історичної бібліотеки України і може бути прийнята за основу. Приблизна схема Зведеного систематичного краєзнавчого каталогу подається у додатку № 1.

У межах рубрик систематичної частини каталогу матеріали розташовуються у зворотно-хронологічній послідовності.

У топографічній частині каталогу повинні відображатись матеріали про окремі міста, села та інші населені пункти краю. Документи розміщуються за алфавітом назв адміністративних об'єктів; рубрики – у систематичній послідовності; в межах рубрик – у зворотньо-хронологічному порядку; за видовим складом – спочатку розставляються картки з описом книг, потім статей з періодичних видань.

Бібліографічна частина, або "Персоналії", включає широке коло імен видатних діячів культури, мистецтва, літератури, громадських і політичних осіб, вчених, пов'язаних з краєм фактом народження, творчою діяльністю та внеском в його розвиток. Матеріали в середині рубрик персоналій розміщуються в такому порядку: твори діяча про край, література про його діяльність.

При цьому на роздільниках рубрик необхідно вміщувати короткі бібліографічні матеріали, що відносяться до періоду перебування діяча в краї, його участі у політичному, господарському, науковому та культурному житті району, міста, села.

Ведення топографічної та бібліографічної частин каталогу кожна бібліотека вирішує по-різному. Відсутність цих частин каталогу не є помилкою. Топографічні та бібліографічні рубрики можуть бути відкриті у відповідних розділах систематичної частини каталогу.

Слід зазначити, що приблизна схема каталогу може змінюватися залежно від характеру місцевих матеріалів, доповнюватися, коригуватися відповідно до потреб сьогодення і можливостей самих бібліотек, при цьому вона повинна бути обов'язковим документом, на підставі якого створюються каталоги та картотека (у бібліотеках-філіалах).

Матеріали, що включаються у краєзнавчі каталоги та картотеки бібліотек-філіалів підлягають постійному зберіганню. Для забезпечення надійності та актуальності каталогу (картотек) бібліотекам необхідно систематично вдосконалювати його за допомогою планового та поточного редагування. Поточне редагування відбувається у процесі щоденної роботи (при розстановці карток). Планове редагування передбачається на певний термін – 5–10 років.

Бібліографічні описи документів для каталогу здійснюються на картках відповідно до чинних нормативних документів України: ГОСТ 7.1-84 "Библиографическое описание документа: Общие требования и правила составления" (зі зміною № 1, прийнятою

Міждержавною радою зі стандартизації, метрології та сертифікації, протокол № 15 від 28.05.1999 р.); ГОСТ 7.12.-93 "Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке: Общие требования и правила"; ДСТУ 3582-97 "Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі: Загальні вимоги та правила".

Значну роль у розкритті змісту матеріалів відіграють анотації. Анотація – це коротка характеристика документа з погляду його змісту, призначення, форми та інших особливостей, виглядає як стислий коментар або пояснення, додається до бібліографічного опису документа.

Опис та анотація краєзнавчого документа повинні складатися згідно з загальноприйнятими методичними вимогами та в сукупності повинні містити відомості про суть питання, місце, час, події, окремий об'єкт, підприємство та дані про особу, якій присвячені твори друку. Для зручності користування каталогом створюється допоміжний апарат, який включає предметний та іменний покажчики.

Каталог повинен мати такі регламентуючі документи:

- паспорт каталогу;
- схему каталогу (у друкованому вигляді);
- інструкцію про порядок виявлення краєзнавчих документів;
- інструкцію про відбір документів;
- перспективний план редагування;
- допоміжні картотеки ("Переглянуті джерела", "Для перегляду de visu", "Методичні рішення", "Фактографічна картотека").

Впровадження в бібліотечну діяльність автоматизації бібліотечних каталогів передбачає різні підходи до відображення в них документів краєзнавчого характеру. Деякі автоматизовані системи передбачають ведення єдиного електронного каталогу з відображенням всіх інформаційних ресурсів ЦБС (наприклад UniLib), а деякі – ведення окремих баз даних залежно від типу, виду, змісту документу (наприклад ІРБІС). Практика свідчить, що ЦБС створюють також краєзнавчу базу даних.

Одним із перспективних завдань ЦБС є представлення електронних каталогів та краєзнавчих баз даних на власних сайтах.

3.2.3. Тематичні картотеки

Питання доцільності створення тематичних картотек, як однієї з основних складових КДБА, неодноразово обговорювалося

бібліотечними фахівцями, які дійшли згоди, що з метою компактності КДБА не варто нагромаджувати структуру тематичними картотеками. Достатньо розкрити певне актуальне питання у краєзнавчому систематичному каталозі за допомогою тематичних рубрик і деталізованих розділів.

Водночас треба додати, що особливе місце у класифікації каталогів та картотек ЦБС повинна займати картотека фактографічної інформації. На відміну від краєзнавчого каталогу, картотека являє собою сукупність карток, які містять фактографічну інформацію з питань історії, економіки, екології, культури краю (з обов'язковою вказівкою джерела факту). У зв'язку з тим що відсутні рекомендації щодо структури картотек, радимо використовувати один із запропонованих варіантів: картотека складається з урахуванням основних класифікаційних рубрик краєзнавчого каталогу або картки розміщуються у алфавіті предметних рубрик.

3.2.4. Фонд довідкових і бібліографічних посібників

Фонд довідкових і бібліографічних посібників складають енциклопедії, довідники, путівники, словники, календарі та інші матеріали, що містять статистичні, фактографічні та бібліографічні відомості про край.

3.2.5. Фонд виконаних довідок

Фонд виконаних бібліографічних довідок включає списки документів і фактографічних довідок за темами, які є найбільш складними та трудомісткими за виконанням. Виконані довідки зберігаються у папках. Теми формулюються відповідно до основних розділів схеми каталогу (картотеки) та одержують відповідний шифр.

3.2.6. Електронні краєзнавчі бази даних

Електронні краєзнавчі бази даних (ЕКБД) включають власні бази даних (БД) ЦБС, документи на електронних носіях та інші бази даних бібліотек та установ.

До власних ЕКДБ ЦБС належать бібліографічні БД (електронні каталоги, краєзнавчі картотеки тощо); краєзнавчі повнотекстові документи на дискетах, компакт-дисках та ін. (придбані та перенесені

на нові носії інформації з друкованих джерел, власні електронні публікації, бібліографічні покажчики, списки літератури і т. д.).

Доповненням до власних ЕКБД ЦБС є електронні краєзнавчі ресурси і БД Донецької ОУНБ та інших установ.

До електронних ресурсів Донецької ОУНБ, що включають краєзнавчі документи, належить сайт бібліотеки (<http://www.library.donetsk.ua>), регіональний інформаційний портал Донеччини (<http://www1.info.dn.ua>), сайт Донецького обласного відділення Української бібліотечної асоціації (ДОВ УБА) (<http://www.library.donetsk.ua>). Ці сайти включають створені бібліотекою електронні БД і є навігатором для використання інших краєзнавчих електронних БД і документів. До бібліографічних електронних баз даних належить електронний каталог Донецької ОУНБ, повнотекстові бази даних бібліографічних покажчиків, підготовлених бібліотекою, та щорічні календарі знаменних і пам'ятних дат, розміщені на сайті. У розділі сайту "Інтернет-бібліотека" представлені посилання (link) на повні тексти книг, періодичних видань регіону.

Основним навігаційним інструментом по краєзнавчим інформаційним ресурсам є регіональний портал Донеччини, де збирається, обробляється і представляється в електронному вигляді інформація про регіон та посилання (link) на веб-ресурси регіону. Розгалужена структура порталу відображає весь спектр політичного, економічного, культурного життя регіону. Портал включає: новини, повнотекстові документи (короткі довідки), стислий опис веб-ресурсів за структурою порталу, консультації соціальної направленості, фотогалерею, форум. Він дозволяє орієнтуватись у веб-ресурсах регіону і є своєрідним довідковим інструментом щодо сайтів краєзнавчих ресурсів: органів влади, бізнес-структур, підприємств, навчальних закладів, установ культури, туристичних фірм тощо.

Портал створено за підтримки Міжнародного фонду "Відродження" у рамках проекту "Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі регіональних публічних бібліотек України" за єдиною структурою.

На сайті ДОВ УБА представлено зведений електронний каталог періодичних видань бібліотек м. Донецька (14 бібліотек), починаючи з 2003 року.

* * *

Функціонування КДБА як єдиної системи неможливе без взаємних зв'язків з іншими каталогами бібліотеки та інформаційними ресурсами. Особливу увагу слід приділяти взаємозв'язкам з систематичним каталогом ЦБС за допомогою відповідних відсилок від останнього до краєзнавчого. Важливим елементом популяризації КДБА є наочна інформація про можливості довідкового апарату. Це може бути схема або перелік каталогів і картотек та інші форми відомостей.

Таким чином, науково обґрунтоване формування краєзнавчого фонду та створення КДБА є основою організації системи інформаційно-бібліографічного обслуговування та популяризації краєзнавчих документів.

4. ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Важливим напрямком краєзнавчої діяльності бібліотек є формування системи інформаційно-бібліографічного обслуговування (ІБО) користувачів. В основу ІБО покладено принцип зацікавленості користувачів у використанні краєзнавчої інформації. У практиці роботи ЦБС сьогодні існує три види бібліографічного інформування: індивідуальне, групове (колективне) та масове. Індивідуальне та групове (колективне) належить до диференційованого бібліографічного інформування, тобто воно здійснюється з урахуванням потреб індивіда або групи користувачів, що об'єднуються завдяки подібності їхніх інформаційних потреб. Масове (недиференційоване) – це надання широкому колу користувачів суспільно значущої інформації.

Склад та кількість абонентів інформації кожна бібліотека визначає самостійно, виходячи з потреб та інформаційних ресурсів бібліотеки. Для вивчення потреб користувачів у інформації застосовують різні методи – аналіз вимог, читацьких формулярів, анкетування, інтерв'ю, бесіди тощо.

Обслуговування користувачів індивідуальної інформації націлене на задоволення професійних та непрофесійних (дозвіллєвих) потреб. Користувачами індивідуальної інформації можуть бути викладачі шкіл, керівники краєзнавчих гуртків, фахівці, зайняті у різних сферах діяльності тощо; групової (колективної) – органи місцевої влади і місцевого самоврядування, архіви, музеї, видавництва, школи, творчі спілки, краєзнавчі організації, ЗМІ, національні культурні товариства, працівники підприємств та ін., краєзнавчі потреби яких пов'язані з професійною діяльністю. Останнім часом у бібліотеках сформувалась нова група користувачів інформації – представники різних комерційних структур, підприємств малого та середнього бізнесу.

Серед користувачів групової (колективної) інформації окремо треба виділити керівників органів місцевої влади і місцевого самоврядування. На основі матеріалів краєзнавчого характеру та місцевих документів бібліотеки повинні забезпечити цю групу користувачів поточною та ретроспективною інформацією з питань розвитку регіону для прийняття управлінських рішень. Практика показує, що оптимальним варіантом інформаційного обслуговування користувачів цієї групи є створення публічних центрів регіональної

інформації на базі загальнодоступних бібліотек (ЦБС), до сфери яких мають увійти:

- організація інформаційного обслуговування органів місцевої влади і місцевого самоврядування із загальнодержавних і регіональних питань;

- формування і організація спеціалізованого фонду законодавчих і нормативних документів, офіційних текстів обласних і районних органів влади з проблем місцевого самоврядування, обробка і забезпечення їх зберігання;

- організація баз і банків даних, у т. ч. комп'ютерних, з питань економічної, господарської, соціальної, природоохоронної діяльності органів місцевої влади і місцевого самоврядування;

- пошук можливостей отримання повномасштабної інформації про результати економічної, господарської та природоохоронної діяльності на території регіону;

- створення умов для вільного доступу населення до інформаційних ресурсів місцевого самоврядування: законодавчих, нормативних, статистичних, економічних, аналітичних, соціологічних та інших матеріалів;

- вивчення інформаційних потреб населення регіону, приведення бібліотечних послуг у відповідність з ними;

- створення відкритої публічної сфери спілкування місцевої влади з місцевим населенням і т. д. [7].

Інформування користувачів здійснюється різними способами: за системою вибіркового розповсюдження інформації, шляхом складання інформаційних списків, бібліографічних бюлетенів, підготовки бібліографічних повідомлень у засобах масової інформації (газетах, журналах, на телебаченні, радіо), проведення комплексних форм інформування: День спеціаліста, День інформації, День бібліографії та ін.

Слід передбачити роботу у цьому напрямку і у бібліотеках-філіалах. Так, на допомогу діловим людям бажано оформити куточок "Поради підприємцям"; органам місцевої влади та самоврядування – "Місьцеве самоврядування: законодавство, інформація, консультація" тощо.

Максимум зусиль треба докласти для задоволення потреб в індивідуальній інформації користувачів з числа національних меншин, надання правової допомоги пенсіонерам та іншим незахищеним верствам населення, налагодити співпрацю з

податковою інспекцією, центрами зайнятості, молодіжними організаціями. Дуже актуальною для нашого регіону залишається проблема екології, тому для користувачів необхідно проводити Дні інформації, Дні спеціаліста, круглі столи, готувати еколого-бібліографічну інформацію і т. ін.

Важливу роль у забезпеченні інформаційних потреб різних груп користувачів виконує краєзнавча бібліографія. Це єдиний вид бібліографії, у посібниках якого максимально широко і повно представлені документи, що містять різноманітні відомості про край. Для пошуку краєзнавчої інформації радимо використовувати бібліографічні видання Донецької ОУНБ, інших книгозбірень та центрів інформації. У разі відсутності посібників у ЦБС звертайтеся до веб-сайту Донецької ОУНБ, де можна знайти електронні версії покажчиків.

Треба відзначити, що у "Положенні..." визначено "Приблизний розподіл функцій бібліотек області з формування системи краєзнавчих бібліографічних посібників", де рекомендовано ЦБС складати: "універсальні рекомендаційні посібники про райони і міста; тематичні і бібліографічні посібники "малих форм" [1]. Все це дає можливість ЦБС сформувати власні традиційні бібліографічні ресурси і використовувати їх у краєзнавчій діяльності.

Поряд із традиційними видами інформаційних послуг бібліотеки повинні спрямовувати свої зусилля на використання нових технологій, які дають змогу перейти на більш високий рівень інформаційного обслуговування користувачів.

Окремі ЦБС створили власні електронні ресурси та отримали доступ до Інтернету завдяки проекту Посольства США в Україні "Інтернет для читачів публічних бібліотек" (LEAP). Завдання цих ЦБС – навчити користувачів використовувати ці інформаційні ресурси і надавати консультації про їх використання. У разі неможливості забезпечення інформаційних потреб користувачів власними ресурсами ЦБС необхідно пропонувати їм використовувати ресурси Донецької ОУНБ шляхом використання електронного каталогу, повнотекстових БД, порталу, сайтів інших бібліотек та установ. Для задоволення потреб у краєзнавчій інформації радимо використовувати можливості МБА та послуги електронної доставки документів (ЕДД) та їх копій. Інформація про умови замовлень на ЕДД розміщена на сайті бібліотеки у розділі "Послуги бібліотеки".

Донецька ОУНБ розробляє механізм надання нового виду послуг – "віртуальна довідка".

Окрім сайту Донецької ОУНБ і порталу можна використовувати ресурси інших бібліотек, скориставшись відповідними посиланнями (link): із сайту бібліотеки – у розділі "Інтернет-бібліотека", з порталу – у розділі "Культура і мистецтво".

Також радимо користуватись пошуковими системами, а саме: www.google.com; www.rambler.ru; www.yandex.ru; <http://www.bigmir>; <http://www.meta.ua>; <http://uaport.net/>; <http://www.ukrop.com/>.

5. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАНЬ

Розповсюдження краєзнавчих знань – один із основних напрямків діяльності бібліотек. Хоча книг, присвячених Донецькому краю, видається небагато, кількість газетно-журнальних публікацій краєзнавчої тематики зросла. Бібліотеки зобов'язані зорієнтувати читача у потоці інформації, довести її до користувача.

Сьогодні перед бібліотечними закладами постало завдання – створити не просто систему інформування, а системне знання, на основі якого формуються нові цінності та уявлення про свій край.

Робота з розповсюдження краєзнавчих знань здійснюється, насамперед, під час проведення інформаційної і масової роботи, а також безпосередньо під час видачі краєзнавчих документів користувачам на абонементі або у читальних залах.

Стимуляція інтересу читачів до краєзнавчої інформації, популяризація краєзнавчих документів відбувається за допомогою різних засобів бібліотечної роботи. Щоб відповідати сучасним реаліям, бібліотеки використовують як традиційні, так і нові форми й методи, поєднують їх, що робить масові заходи більш цікавими та ефективними.

Значну частину масових заходів доцільно проводити не епізодично, а у межах певних довгострокових програм, як бібліотечних, так і тих, що мають значення для всього міста, району. Це сприяє зростанню популярності бібліотек, їхнього престижу, укріпленню зв'язків з громадськими організаціями, закладами культури та освіти, місцевими краєзнавцями. Працюючи над підвищенням рівня популяризації краєзнавчих документів суспільної значущості на масових заходах і залучаючи до цього місцеві ЗМІ, бібліотечні заклади сприяють формуванню іміджу бібліотеки як центру розповсюдження краєзнавчих знань.

Нижче висвітлені основні напрямки та форми популяризації знань про край, притаманні сучасній бібліотечній роботі.

5.1. Виставкова робота

Однією з ефективних бібліотечних форм надання краєзнавчої інформації є книжкова виставка. Книжкові виставки можуть бути самостійними або супроводжувати масові заходи. За змістом – універсальні, галузеві, персональні; за повнотою розкриття фонду –

переглядів, локальні, поличні; за видами видань – книжкові, журнальні, газетні, комплексні.

Виставкова робота передбачає не лише безпосередній показ книг та інших краєзнавчих документів, а й використання багатьох елементів наочності, а саме: макетів, моделей, схем, символів, емблем, що мають відношення до теми виставки. Бібліотеки організовують виставки-експозиції, де разом з книгами експонуються різні предмети. Наприклад, залучаються такі "небібліотечні" матеріали, як зразки місцевої фауни та флори, продукція місцевих підприємств, вироби місцевих умільців, предмети побуту, одяг, вишивка, кераміка. Для яскравого розкриття змісту представлених документів використовуються також ілюстративні матеріали (портрети, декоративні елементи), цитати, анотації.

Наочна інформація привертає увагу відвідувачів, підвищує ефект краєзнавчої діяльності бібліотек, підсилює краєзнавчу атмосферу в цих закладах.

Для популяризації краєзнавчих документів найчастіше використовують виставки нових надходжень і тематичні.

На виставках нових надходжень представляють усі краєзнавчі документи, що надійшли останнім часом до бібліотеки.

Тематичні виставки бувають різними за змістом. Більшість бібліотек організовує комплексні довготривалі виставки, присвячені краю в цілому, наприклад: "Мій рідний край – маленька Батьківщина", "Донеччина – мій рідний край", "Донбас: минуле та сучасність". Потреби читачів у інформації про рідне місто, село задовольняють виставки за темами: "Макіївка – столиця мого серця", "Маріупольський альбом", "Моє місто на карті України", "Де найкраще місце на Землі? Там найкраще, де родився ти".

Ефективність книжкових виставок підвищує творчий підхід до їх організації. Прикладом може бути книжкова виставка "Есть в Донбассе прекрасный город, называется он Угледар", присвячена 40-річчю міста. Її розділами були:

1. Истории строки (представлені книги, брошури, буклети, а також "Літопис Вугледара", складений читачкою бібліотеки).

2. Местное самоуправление: выбор народа, добрые дела (представлені матеріали, що висвітлюють діяльність міської ради, "Картотека побажань та пропозицій населення м. Вугледара на адресу адміністрації міста").

3. Трудом возвеличенный (представлені "біографії" підприємств міста, "досьє" на керівників цих підприємств).

4. Угледар духовный (фоторозповідь про духовне життя міста).

5. Угледар романтический: очарование, таинственность и вечность (розташовані фотографії мальовничих куточків міста з віршованими коментарями).

6. Угледар под знаком прекрасного (представлені малюнки, вірші місцевих авторів, присвячені місту).

Виставки літератури організують з актуальних питань політичного, економічного, культурного життя краю. Далеко не всі бібліотеки враховують запити економіки свого міста, району, села, конкретної галузі підприємства. Більш доцільно вирішувати не "глобальні" питання, а висвітлювати здобутки та проблеми господарського комплексу регіону, знайомити відвідувачів бібліотек зі станом охорони навколишнього середовища Донецької області, охорони здоров'я її населення.

Велике значення має привертання уваги читачів до вивчення історії краю. Для цього бібліотеки розгортають краєзнавчі куточки, де експонуються різноманітні документи з історії "малої Батьківщини". В експозиції розкриваються історичні теми: "Подорож до скіфів", "Заселення місцевості", "Козацтво на Донеччині", "Населений пункт у XVIII–XIX століттях", "Донбас пам'ятає" (про події громадянської та Великої Вітчизняної війни), "Етнографія краю" (з представленням експонатів).

Персональні виставки присвячуються видатним діячам Донецького краю. Такі виставки доцільно присвятити, наприклад, таким землякам, як державний діяч, один із керівників вугільної промисловості О.Ф. Засядько, спортсмен та громадський діяч С.Н. Бубка, художник А.І. Куїнджі, танцюрист В.Я. Писарев та іншим.

Прикладом вдалої організації персональної виставки може бути виставка "Видатні земляки", присвячена Почесному громадянину м. Часового Яру Йосипу Кобзону, яку розробила бібліотека-філіал № 1 Артемівської міської ЦБС. На виставці представлені відомості про видатного співака, книга Ю.І. Боканя "Он личность: Кобзон – герой нашего времени" (М., 2000), статті про його творчість, фотографії, що розповідають про перебування Й. Кобзона на батьківщині. Цікавим є те, що в оформленні виставки

використовується такий засіб, як звук (фонограма з піснями у виконанні співака).

Виставки до знаменних дат знайомлять з документами, присвяченими краю. Як правило, ці дати пов'язані з пам'ятними подіями у житті регіону, а також з ювілеями населених пунктів та видатних людей краю.

Інтер'єр виставки, присвяченої ювілею міста, села прикрашають фотографії мальовничих куточків, цитати – вислови про рідний край знаних земляків, краєзнавчі буклети, путівники "Пам'ятки рідного міста".

Бібліотечна практика збагатилася новими видами виставок, серед яких: виставки-діалоги, виставки однієї книги, виставки-вікторини, виставки-подорожі та багато інших.

Для прикладу пропонуємо методику підготовки виставки однієї книги (статті). Її експозиція має такі складові:

- бібліотечний плакат;
- основна книга чи стаття, анотація до неї;
- цитата;
- допоміжні матеріали (книги, статті з періодичних видань, фотографії, ілюстрації тощо).

Структуру виставки складають дані про автора книги (журналу, статті), інші його твори, історія створення книги. Композиція виставки будується від часткового до загального. Над виставкою розміщується плакат із написом: "Виставка однієї книги". В одній частині плакату – збільшене зображення обкладинки книги, у другій – анотація до неї. Основну книгу, якій присвячена вся добірка, бажано розмістити у центрі виставки. Решта матеріалу, що доповнює і розкриває зміст книги, групується у розділах виставки. Її також доповнюють рекомендаційними бібліографічними посібниками за темою експозиції.

Основне завдання виставки однієї книги (статті, журналу) – привернути увагу користувачів до нового видання і, водночас, викликати інтерес до конкретної краєзнавчої теми, публікації місцевого краєзнавця.

Серед нових видів виставок краєзнавчих документів особливий інтерес викликають віртуальні, цікавий досвід організації яких має Британська бібліотека.

Кожна з віртуальних виставок має свою специфіку. Одні складаються з кількох розділів, кожний з яких обов'язково відкривається ілюстрацією (портретом, малюнком, аквареллю тощо);

інші присвячуються кільком окремим виданням. На виставці, присвяченій одній особі, подаються ілюстрації з книг, цитати з публікацій та відгуки читачів.

В оформленні віртуальних виставок використовуються фонограми, відео- та кінофільми. Широке поле для творчості у оформленні віртуальних виставок відкривається для тих ЦБС, що мають веб-сайти. Ці виставки суттєво доповнюватимуть краєзнавчу інформацію веб-сайту.

5.2. Бібліографічний огляд

Бібліографічний огляд є традиційною формою популяризації краєзнавчих документів. Це узагальнена характеристика кількох творів, які об'єднуються за темою, жанром, належністю одному чи групі авторів.

З метою ознайомлення з краєзнавчими документами в масових бібліотеках здебільшого проводять тематичні огляди та огляди-екскурсії по краєзнавчому фонду. У бібліотечній практиці також використовують й інші види оглядів, а саме: огляд краєзнавчих видань, які незаслужено забуті; огляд періодичних видань місцевого друку, в яких є краєзнавчі матеріали; огляд нових публікацій про край.

Запорукою успішного проведення огляду є підготовка тексту або його тез. Бажано написати текст повністю, відредагувати його, обговорити з колегами і фахівцями-краєзнавцями. Текст огляду складається з 3-х частин: 1) вступу, у якому вказуються проблеми, актуальність і значення теми; 2) характеристики документів, яка розпочинається з розповіді про авторів книг, статей, повідомлення назв, дати випуску. Далі розкривається художня і наукова цінність документів. Представлені книги, статті характеризуються за логічною послідовністю або ж за принципом від загального до часткового; 3) заключної частини – бібліотекар рекомендує читачам використати представлені краєзнавчі документи для задоволення їхніх інформаційних потреб.

Ефективність огляду значно підвищується тоді, коли його проводять паралельно з іншими бібліотечними формами популяризації краєзнавчих документів. Найчастіше огляд проводять біля книжкових виставок, інколи він є етапом підготовки читацької конференції або літературного вечора тощо.

У деяких ЦБС стало традиційним проведення оглядів на сторінках місцевої преси або на місцевому радіо. Останнім часом тексти оглядів розміщуються і у віртуальному просторі на веб-сайтах бібліотек. Таким чином, вони стають доступними для широкого загалу користувачів.

Під час проведення огляду краєзнавчого фонду фахівець зупиняється на цікавих фактах з історії створення краєзнавчих зібрань, місцевих періодичних видань, довідкових матеріалів і т. д. Такі огляди-екскурсії є ефективною формою популяризації краєзнавчих документів, які зберігаються в публічних бібліотеках.

5.3. Комплексні заходи популяризації краєзнавчих документів

Бібліотечне краєзнавство має свою специфіку, якій найбільше притаманні комплексні форми популяризації краєзнавчих документів, серед яких презентації книг, читацькі конференції, конкурси на кращого знавця краю, краєзнавчі читання, краєзнавчі подорожі, краєзнавчі дні (тижні, місячники), клуби краєзнавців та ін.

Як правило, комплексні заходи бібліотеки проводять у співпраці з місцевими установами та організаціями, які здійснюють краєзнавчу роботу. Важливу роль у розповсюдженні краєзнавчої інформації відіграють особисті зв'язки з місцевими краєзнавцями. На таких заходах бібліотеки представляють широку палітру своїх інформаційних краєзнавчих послуг.

Популярними серед користувачів бібліотеки залишаються традиційні форми: обговорення тем з краєзнавства, читацькі конференції, презентації книг місцевих авторів. Ці форми органічно пов'язані між собою, а тому й методика їх проведення дуже схожа, хоча й має окремі відмінності.

Публічне обговорення, або тематичний вечір, присвячується актуальній темі сьогодення, яка хвилює мешканців міста чи села. Це можуть бути екологічні проблеми краю, проблеми духовного занепаду, розповсюдження небезпечних хвороб. До обговорення обов'язково залучаються фахівці: екологи, священнослужителі, лікарі. Важливе місце належить виступам читачів. Основою для проведення заходу можуть стати окремі публікації, представлені на виставці.

Для проведення презентації книг обираються нові книги місцевих авторів різної тематики.

Їх проводять за такою схемою:

1. На стенді у центрі – основна книга.
2. Відгуки та рецензії на книгу.
3. Розповідь про автора і його творчість (бібліотекар, місцевий літературознавець).
4. Огляд книги (автор чи бібліотекар).
5. Оцінка книги фахівцями.
6. Відгуки читачів.

Одним з популярних і захоплюючих краєзнавчих засобів поєднання інтересу до краю з літературою про нього є краєзнавчі конкурси. Їх мета – розширення краєзнавчих знань про рідне місто, село, край; виховання гордості та поваги до історії своєї малої батьківщини.

Бібліотеки можуть стати ініціаторами проведення міських та районних конкурсів. Такий конкурс може проходити в декілька етапів, наприклад щоквартально. Кожний конкурс присвячується одній темі, наприклад: "Коли і як заселявся наш край", "Природа краю", "Герої війни – наші земляки", "Донеччина: люди і долі".

У місцевій періодиці публікуються умови конкурсу та питання кожного туру. Питання мають бути цікавими, нестандартними. Конкурс орієнтує учасників на роботу з бібліотечними та іншими джерелами, спрямовує на формування власної думки з поставлених питань.

Для заохочення участі у конкурсі бажано передбачити нагородження переможців цінними подарунками.

Бажано проводити заходи задля виховання любові до природи рідного краю. Це може бути місячник "Мій рідний край – де серця рідна пристань", присвячений екологічним проблемам краю, екологічний брейн-ринг "Юні робінзони", екологічний марафон "Знавці природи", заочна подорож "Дивовижна краса заповідного Донбасу". Комплексним заходом може бути День докiлля "Доля рідної природи – у моїх руках", який включає інформаційну консультацію "Екологія Донеччини – зона тривоги", тематичну екскурсію "Рідний край: чи знаєш ти його природу?", телекомунікаційну вікторину з екологічних питань "До рідної природи з розумом та серцем".

Тема туризму стає все більш актуальною для Донбасу. У нашому краї чимало місць, які можуть привернути увагу мандрівників. Розповіді про пам'ятки історії та природи Донеччини доцільно за

допомогою циклу заочних подорожей "Туристичні маршрути на карті Донеччини". Окремими темами можуть бути такі: "Природні скарбниці Донбасу", "Паломництво до Святих гір", "Подорож на "Клебан-Бик", "Хомутовський степ", "Кам'яні могили".

Алгоритм проведення такого заходу передбачає етапи:

- розробляється маршрут "подорожі";
- добирається відповідна література, яка рекомендується всім бажаним взяти участь у заочній подорожі;
- на зустрічі учасники розповідають про те, як вони дізнались про цей маршрут; ведучий, який виконує роль екскурсовода, доповнює розповіді цікавою інформацією. Для ілюстрації маршруту використовуються аудіовізуальні матеріали.

Популярними серед користувачів бібліотек є вечори-зустрічі та вечори-портрети, які приваблюють можливістю безпосереднього спілкування із визначними людьми, отримання відповідей на питання, які цікавлять. Як правило, це зустрічі з ветеранами війни, відомими політиками, бізнесменами, місцевими письменниками, поетами, художниками.

Програма вечорів складається з короткого виступу ведучого, який знайомить аудиторію з учасником зустрічі, його життєвим шляхом; виступу того, з ким проходить зустріч. Впродовж бесіди читачі ставлять запитання, звучать вірші, уривки з книг, музичні твори.

До вечора-портрета доцільно організувати виставки книг, статей про учасника зустрічі, представити літературу про сферу його діяльності.

Зробити доступними та популярними серед місцевої громади краєзнавчі знання можна за допомогою створення краєзнавчих клубів за інтересами. Краєзнавчий клуб – різновид клубів за інтересами – добровільне об'єднання людей, які цікавляться історією та сьогоденням краю.

Як правило, клуби за інтересами при бібліотеках створюються з метою згуртування читацького активу, додаткової популяризації літератури. Найчастіше краєзнавчі клуби ставлять на меті вивчення історії рідного краю, а також просвітницьку діяльність.

Робота клубу проводиться у формі засідань або екскурсій, буває, що обидві форми поєднуються. Для розгляду береться одна конкретна тема, доповідають ті, хто найкраще цією темою володіє.

Просвітницька робота краєзнавчого клубу проводиться також у формі лекцій, переглядів фільмів, літературних вечорів, фольклорно-

етнографічних свят. Якщо клуб має значний науковий потенціал, доцільно проводити науково-практичні конференції, які організуються разом з музеями, архівами, школами, церквою та іншими зацікавленими організаціями.

До тематики засідань можуть входити святкування ювілеїв історичних постатей, чия діяльність пов'язана з краєм; відкриття нових імен, які були забуті або невідомі, але зробили внесок в історію краю; акції зі збереження пам'яток історії, архітектури та ін.

Вкрай важливим напрямком краєзнавчого руху, у тому числі діяльності краєзнавчих клубів, є пошукова робота. Вона передбачає пошук невідомих чи маловідомих фактів, документів; збирання матеріалів про традиції та обряди, які існували на території села, міста; про ветеранів колгоспного руху, Великої Вітчизняної війни; історію церков; запис спогадів старожилів.

На основі цього зібрання створюються тематичні папки та альбоми, родинні альбоми, бабусині скриньки, оформлюються стенди, куточки побуту, виставки експонатів та рукописних книг за темами "Наші витоки", "Наш край у назвах", "Подорож у давнину", "Їхніми іменами названі вулиці міста (району, села)", "Забуті поселення".

З метою заохочення юнацтва до краєзнавчої діяльності можна створити клуб "Юний краєзнавець". Члени клубу можуть брати участь в археологічних розкопках разом з працівниками музеїв, бібліотек. Знайденими експонатами можна поповнити музеї, у тому числі і ті, що організуються в деяких бібліотеках, та використовувати при проведенні екскурсій, масових заходів.

6. МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Краєзнавча робота бібліотек не може ефективно здійснюватися без методичної підтримки.

Методичне забезпечення краєзнавчої діяльності бібліотек включає декілька взаємопов'язаних напрямків: аналітичний, консультаційно-методичний, інноваційний.

В основі методичного забезпечення лежить аналітична діяльність бібліотек – методичних центрів.

Основним методом, який дозволяє одержувати і аналізувати інформацію, є безпосереднє ознайомлення з роботою бібліотеки, обстеження її краєзнавчої діяльності, яке має на меті:

- виявити у діяльності бібліотеки нововведення;
- виявити недоліки у роботі бібліотеки, з'ясувати причини та знайти способи їх усунення;
- визначити, яку бібліотечну допомогу потребує бібліотека, та надати цю допомогу.

Підсумки такого обстеження відображаються у довідці, де подається аналіз діяльності бібліотеки, її загальна оцінка, конкретні пропозиції з поліпшення роботи.

Важливе місце в аналізі бібліотечної практики посідає виявлення та узагальнення кращого досвіду бібліотек з краєзнавчої діяльності. Розповсюдження передових досягнень по мережі бібліотек має важливе значення для підвищення їхньої діяльності. Його мета – по-перше, широко інформувати працівників бібліотек про нововведення, зацікавити їх, збудити бажання застосувати нововведення; по-друге, навчити бібліотекарів використовувати ці нововведення.

Кращий краєзнавчий досвід необхідно узагальнити як в цілому, так і за окремими напрямками: формування фонду, ведення довідкового апарату, організація співробітництва із зацікавленими закладами, популяризація краєзнавчої літератури, пошукова робота, робота краєзнавчого клубу.

Консультавання бібліотекарів є однією з традиційних форм методичної допомоги. Воно здійснюється як всередині бібліотек через консультавання досвідченими бібліотечними фахівцями менш обізнаних колег, так і для бібліотекарів мережі бібліотек, методичну допомогу яким надає бібліотека-методичний центр.

Основним шляхом активного консультаційно-методичного впливу є підготовка, видання та розповсюдження методичних

рекомендацій. У практиці публічних бібліотек частіше застосовуються методичні розробки – матеріали на допомогу у підготовці та проведенні конкретних заходів у бібліотеці (організація краєзнавчих виставок, куточків, проведення масових заходів та ін.).

До цих методичних видань висуваються такі вимоги:

- актуальність тематики;
- докладний виклад методики та організації, готова схема масових заходів та методичні поради на допомогу їх самостійній розробці.

Методичне забезпечення бібліотечного краєзнавства передбачає такий напрямок, як підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів, мета якого – розширення та поглиблення професійних знань бібліотекарів з питань організації краєзнавчої роботи.

Різноманітні форми навчання бібліотекарів складають систему підвищення кваліфікації, до якої входять семінари, практикуми, конкурси тощо.

Прикладом вдалої організації семінару може бути семінар "Роль бібліотек як центрів краєзнавства по відродженню національної духовної культури, регіональної інформації", проведений Костянтинівською ЦМБ. Його програма наведена у додатку № 2.

Практикуми розраховані, як правило, на бібліотекарів-початківців і проводяться на базі методичного центру або в одній із бібліотек, яка має кращий досвід краєзнавчої роботи. Основне завдання практичних занять – дати бібліотекарям мінімум необхідних практичних знань та вмінь для проведення краєзнавчої роботи.

Протягом останніх років бібліотечна практика збагатилася активними формами та методами: діловими та інноваційними іграми, аналізом конкретних ситуацій бібліотечної практики, тренінгами. Вони є корисними, тому що сприяють розвитку творчої ініціативи бібліотекарів, їх активній участі в обговоренні актуальних питань, дозволяють здійснювати обмін досвідом у процесі гри, сприяють самонавчанню учасників.

*Приблизна схема
Зведеного систематичного краєзнавчого каталогу
(основний ряд)*

ОБЛАСТЬ (КРАЙ) В ЦІЛОМУ

- Загальні праці про область
- Довідкові видання
- Бібліографічні покажчики
- Статистичні матеріали
- Населення. Демографія
- Адміністративно-територіальний поділ
- Видатні діячі і край
- Знатні люди і уродженці краю (оглядові праці, збірники статей)
- Знаменні дати краю, їх відзначення
- Пам'ятники і пам'ятні місця краю
- Краєзнавство

ІСТОРІЯ КРАЮ

– Археологія. Археологічні експедиції і дослідження на території краю

- Етнографія краю
- Допоміжні історичні дисципліни

Історія краю до 1917 р.

- Найвидатніше минуле краю
- Край у IX–XIII ст.
- Край у XIII ст. (до 1654 р.)
- Край у 2-й половині XVII–XVIII ст.
- Край у XIX ст.
- Край на початку XX ст. (до 1917 р.)

Історія краю в радянський період

- Край у 1917–1920 рр.
- ... 1921–1941 рр.
- ... 1941–1945 рр.
- ... 1946–1958 рр.
- ... 1959–1991 рр.

Край в період розбудови суверенної незалежної Української держави (з 1.12.1991 р.)

ПРИРОДА І ПРИРОДНІ РЕСУРСИ КРАЮ

- Природа краю в цілому
- Геофізична, геологічна і географічна характеристика краю
- Рослинний і тваринний світ (флора і фауна)
- Екологія краю

НАРОДНЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЮ

Економіка: планування, бюджет, трудові ресурси...

Промисловість, загальні питання

- Окремі галузі промисловості

Будівництво

Транспорт

Зв'язок

Комунальне господарство

Побутове обслуговування

Торівля. Кооперація

Громадське харчування

Сільське господарство

- Загальні питання розвитку сільського господарства
- Природничо-наукові і технічні основи ведення сільського господарства на території краю
  - Сільськогосподарські підприємства (колгоспи, радгоспи, агрофірми і т. ін.)
  - Фермерство
  - Рослинництво
  - Тваринництво
  - Окремі галузі сільського господарства

Лісове господарство

Мисливство і рибальство

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я. МЕДИЧНІ УСТАНОВИ

- Організація охорони здоров'я в краї
- Діяльність медичних і профілактичних установ
- Аптеки. Фармацевтична справа
- Санаторне і курортне лікування

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

- Організація фізкультурної і спортивної роботи в краї
- Фізкультурні і спортивні організації, товариства
- Окремі види спорту і спортивні ігри
- Туризм. Край як об'єкт туризму
- Персоналії спортсменів краю

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ КРАЮ

- Соціальна структура краю
- Громадська активність населення краю
- Політичні рухи, течії (в т. ч. виборчі, мітинги, страйки)
- Діяльність політичних партій і організацій
- Персоналії діячів місцевих політичних організацій
- Профспілковий рух
- Трудова активність населення. Рухи, почини, змагання
- Рух і організації жінок
- Рух і організації молоді
- Рух на захист миру
- Національні відносини. Національні рухи і організації
- Економічні і культурні зв'язки населення краю з народами

близького і далекого зарубіжжя

- Діяльність добровільних товариств краю
- Інші сторони громадського життя краю

ДЕРЖАВНА ВЛАДА І УПРАВЛІННЯ В КРАЇ

- Представницька і виконавча влада в краї
- Органи соціального забезпечення
- Система судових органів
- Охорона громадського порядку. Міліція
- Організація військово-патріотичної, оборонно-масової роботи

Цивільна оборона

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА. ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, КОНФЕСІЙ В КРАЇ

НАУКА І ОСВІТА В КРАЇ

- Організація і розвиток науки в краї
- Наукові установи і товариства краю

Освіта

- Дошкільні установи
- Початкові і середні школи
- Середні спеціальні навчальні заклади
- Вища освіта. Вищі навчальні заклади

КУЛЬТУРНЕ І МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ КРАЮ

Культурне життя. Культосвітні установи

- Бібліотечна справа
- Архівна справа
- Музейна справа
- Засоби масової інформації

Розвиток мистецтва в краї

- Архітектура
- Образотворче мистецтво
- Музичне життя
- Театр. Кіномистецтво
- Народна творчість. Прикладне мистецтво
- Художня самодіяльність
- Край в творах мистецтва

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ. КРАЙ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.

МОВИ. ФОЛЬКЛОР

- Літературне життя: місцеві об'єднання і гуртки
- Місцеві письменники, їх твори і література про них
- Місцевий фольклор
- Мови народів краю
- Край у літературних творах

ПРЕСА. ДРУК

ПРОГРАМА

міського семінару для бібліотекарів м. Костянтинівки

"Роль бібліотек як центрів краєзнавства по відродженню національної духовної культури, регіональної інформації"

<u>Слово керівнику:</u>	Відродження духовності – через активізацію: самовдосконалення роботи з краєзнавства
<u>Порада фахівця:</u>	Інформаційно-бібліографічне забезпечення краєзнавчої діяльності: кроки назустріч мінливим потребам користувачів
<u>Повідомлення:</u>	Краєзнавство та Інтернет-технології: шлях до громадянського суспільства
<u>Презентація сайту:</u>	Місце Костянтинівської ЦБС у національній системі електронних інформаційно-бібліографічних ресурсів
<u>Огляд сайтів:</u>	Використання сучасних технологій у краєзнавчій діяльності бібліотек
<u>Ділові професійні слухання:</u>	Краєзнавча робота бібліотек у контексті національного відродження Роль бібліотек для дітей у формуванні світогляду нового покоління
<u>Літературна вітальня:</u>	Літературне об'єднання ЦМБ ім. М. Горького: з досвіду роботи літературного краєзнавства
<u>Зустріч з цікавою людиною:</u>	Літературне краєзнавство як школа пізнання і виховання: виховання культури і культурою
<u>Доповідь:</u>	Бібліотечне краєзнавство: досвід, проблеми, можливості
<u>Підбиття підсумків роботи семінару.</u>	

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України: Наказ Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11.06.1996 р. // Законодавство – бібліотекам України. – К., 2000. – С. 168–172.
2. Абгарян А. Комплектование библиотеки при помощи электронной коммерции / А. Абгарян // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 37–39.
3. Брежнева В.В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, представляемые библиотеками и службами информации предприятий: Учеб.-практ. пособие / В.В. Брежнева, В.А. Минкина; СПб ГУКИ. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с. – (Сер. "Библиотека").
4. Ванеев А.Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности. – М.: ИПО Профиздат, 2002. – 144 с.
5. Ковальчук Г. Проблеми створення та інтеграції інформаційних ресурсів у публічних бібліотеках Східної України / Г. Ковальчук, Н. Кучерява // Вісник Кн. палати. – 2004. – № 2. – С. 24–26.
6. Коготков Д.Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология: Учебник / Д.Я. Коготков. – СПб.: Профессия, 2003. – 304 с.
7. Краєзнавча діяльність бібліотек: Метод. посіб. / Держ. іст. б-ка України; Уклад. В.П. Кисельова, З.Х. Мусіна, С.І. Смілянець. – К.: Ніка-Принт, 2002. – 203 с.
8. Краеведческие ресурсы в информационном пространстве Санкт-Петербурга: Материал науч.-практ. конф., СПб., 28–30 окт., 2003 г. / Комитет по культуре Санкт-Петербурга, ЦГПБ им. В.В. Маяковского. – СПб.: Б. и., 2003. – 106 с.
9. Кушнарченко Н.Н. Краеведческая деятельность библиотек: Учеб. пособие / Н.Н. Кушнарченко; Моск. гос. ин-т культуры. – М.: МГИК, 1993. – 88 с.
10. Проблемы краеведческой деятельности библиотек: Материалы Всероссийск. науч.-практ. семинара, Великий Новгород, сент., 2002 г. / Рос. нац. б-ка, Новгород. обл. универс. науч. б-ка. – СПб.: Рос. науч. б-ка, 2003. – 258 с.
11. Роздобудько С. Краєзнавча робота: сучасний аспект / С. Роздобудько // Бібл. планета. – 2004. – № 4. – С. 28–29.
12. Сидоренко С.Г. "...Без маленькой Ильиночки моей" / С.Г. Сидоренко // Библиотека. – 2004. – № 9. – С. 18–19.

13. Справочник библиографа / Науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2002. – 528 с.
14. Трубина Е.И. Краеведческие ресурсы на сайтах библиотек / Е.И. Трубина // Библиография. – 2004. – № 1. – С. 3–11.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК	4
2. ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ФОНДУ	7
2.1. Фонд краєзнавчих документів	7
2.1.1. Склад фонду краєзнавчих документів	7
2.1.2. Комплектування фонду краєзнавчих документів	8
2.1.2.1. Визначення краєзнавчої цінності документа	11
2.1.3. Організація фонду краєзнавчих документів.....	12
2.1.3.1. Облік та обробка краєзнавчих документів	12
3. КРАЄЗНАВЧИЙ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АПАРАТ	14
3.1. Загальні вимоги	14
3.2. Структура КДБА.....	14
3.2.1. Краєзнавчий систематичний каталог	14
3.2.2. Структура краєзнавчого каталогу	15
3.2.3. Тематичні картотеки	17
3.2.4. Фонд довідкових і бібліографічних посібників.....	18
3.2.5. Фонд виконаних довідок	18
3.2.6. Електронні краєзнавчі бази даних	18
4. ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ	21
5. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАНЬ	25
5.1. Виставкова робота.....	25
5.2. Бібліографічний огляд	29
5.3. Комплексні заходи популяризації краєзнавчих документів	30
6. МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	34
ДОДАТОК № 1	36
ДОДАТОК № 2	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41

Підп. до друку 08.09.2005. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк трафаретний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 2,57.
Обл. вид. арк. 1,58. Зам. 1-090805. Наклад 100 прим.

Видавниче підприємство "Східний видавничий дім"
(Державне свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001.)
83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80